گفتوگۆ لەگەڵ ستیڤان شەمزینی..
ئامادەکردن: لیزا محەمەد

(ئەمە ئەو نەوەیەی مەحکوم کراین بە رەشبینی..) ستیڤان شەمزینی

لیزا: وەک رۆژنامەنووسێک سەرەتا دەمەوێت بپرسم لە هەنووکەدا کەشە و رەوشی رۆژنامەوانی کوردیی دوای سەد و بیست ساڵ تەمەن چۆن دەبینیت؟. قسەت لەسەر شێوازی کاری میدیایی چییە لەم بارودۆخەدا؟.

ستیڤان شەمزینی: جیهانی رۆژنامەوانی کوردیی جیهانێکی پڕ ئیشکالییەت و ئاڵۆزییە، بۆ ئەوەشی بتوانین قسەی لەسەر بکەین، هەم پێویستمان بە رووبەرێکی فراوانترە لە دیمانەیەک، هەم بابەتەکە پێویستی بە وردبوونەوە و داتا و شرۆڤەی تیۆرییە. ئەوەی لێرەدا دەکرێت ئەمە لەسەر ئەم تەمایە قسە بکەین، ئەوەیە: رەوشی رۆژنامەوانی کوردیی بە بەراوورد بە تەمەنی خۆی "١٢٠ ساڵ" رۆژنامەوانییەکی پاشکەوتوو و بەجێماوە، شایانی بەراوورد نییە تەنانەت بە رۆژنامەوانی عەرەبیی! کە من پێموایە رۆژنامەوانی عەرەبیش رۆژنامەوانییەکی دواکەوتووخوازە و تاکو ئەندازەیەکی زۆریش بەجێماوە لەو گەشەکردنە خێرایەی فۆرمی رۆژنامەوانی خۆرئاوایی بە تایبەت لە قۆناغی دوای کۆتاییهاتنی جەنگی سارد و خێرا بەستنەوەی جیهان بە یەکترەوە و بچووکبوونەوەی دنیا بۆ ئاستی گوندێک. لەم گوندە بچووکە جیهانییەدا رۆژنامەوانی کوردیی "بە تایبەت باشوور" پاشکۆی رۆژنامەوانی عەرەبییە لە رووی جیهانبینی و فۆرمەوە، رۆژنامەوانی عەرەبیش هەروەک وتم رۆژنامەوانییەکی ئیفلیج و لەنگە بە پێی ستانداردە ئەکادیمییەکانی کاری رۆژنامەوانی.
لە ستروکتۆرەوە کاری رۆژنامەوانی مامەڵەیە لەگەڵ رووداو یان هەواڵ، ئەو شەش رێگەزە سەرەکییەی هەواڵ "کێ و کەی و چۆن و بۆ و لە کوێ و چی" بنچینەی کاری رۆژنامەوانین، بەڵام رۆژنامەوانی کوردیی دوای سەد و بیست ساڵ کەمتر دەتوانێت هەواڵێکمان پێشکەش بکات بەو زمان و فۆرمە رۆژنامەنووسییە ستانداردە، بە پێچەوانەوە پیشێلبوون و ئیتیک و موراڵی رۆژنامەوانی هەمیشە لە راگەیاندنی کوردییدا ون بووە و ژێر پێ خراوە!!. رۆژنامەوانی کورد بە گوێرەی ئایدیای خۆی مامەڵە لەگەڵ رووداو و هەواڵدا دەکات، نەک وەک ئەو وێنە مەلموسەی لە واقیعدا هەیە یان روویداوە، بە دیوێکی تردا هەمیشە ئەو هەواڵ و ئەرتیکڵە رۆژنامەوانییانەی لەلایەن رۆژنامەوانی کوردەوە ئاراستەی وەرگر دەکرێت وێنایەکی ساختەی

رووداو و هەواڵەکانن. ئەمەش زادەی ناپرۆفیشناڵی و بێلایەن نەبوون و هەمەلایەن نەبوونی تاکی رۆژنامەوان و دەزگاکانن!. من لێرەدا نامەوێت بڵێم رۆژنامەوان بۆی نییە لایەنگری ئایدۆلۆگییەکی دیاریکراو بکات، هێندەی مەبەست لە مامەڵەکردنی بێلایەنانە و هەمەلایەنانەیە لەگەڵ رووداو و ئامادەکردنی هەواڵدا.
من ئەم قۆناغەی ئێستای رۆژنامەوانی کوردیی ناو دەنێم قۆناغی گەندەڵبوونی رۆژنامەوانیی لە کوردستان، بەو پێیەی رۆژنامەوان و دەزگا رۆژنامەوانییەکان دەسەڵاتی خۆیان وەک دەسەڵاتی چوارەم، خراپ بەکاردەهێنن، ئەمەش خۆی لە خۆیدا جۆرێکی ترە لە گەندەڵی، لەو سۆنگەیەی دیاردەی گەندەڵی تەنها رەهەندی ئابووری یان ئیداریی نییە، بەڵکو دیاردەیەکی فرە رەهەندە. ئەوەی لە رەوشی رۆژنامەوانی کوردییدا پراکتیزە دەکرێت، نموونەیەکی هێندە بە کەڵک و مەسرەفگەرایە، مەگەر هەر لە کورد ئەمە روویدا بێت، بەو پێیەی مەسرەفگەرایش هەروەک گەندەڵی تەنها لە رووە ئابوورییەکەدا کورت ناکرێتەوە، بەڵکو فۆرمی جۆراوجۆری هەیە، لەم نێوەندەدا دەبینین، لە کوردستان تایپێک لە رۆژنامەوان دروستبوون مەسرەفگەرن، تەنانەت هێندە وشەیان بە فیڕۆداوە هیچ ئەرزشێک بە وشە نەماوەتەوە، بۆیە “راستکردنەوەی زمان” بە مانا “کۆنفۆشیۆس”ییەکەی کارێکی پێشنەرە و بایەخداری ئەم قۆناغەی کاری میدیاییە لە کوردستاندا، وەک وتیشم ئەم قۆناغە ناو دەنێم زەمەنی گەندەڵبوونی رۆژنامەوانان. “هەڵبەتە مەبەستم بەدکەڵکی دارایی نییە، هێندەی مەبەستم بەدکەڵکی خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتە رەمزییەکەی رۆژنامەوانییە”.

لیزا: لە هەردوو کۆمەڵە شیعرەکەتدا کە بە چاپت گەیاندوون، بە روونی ئەوە دیارە پەیڕەوی هیچ رێبازێکی ئەدەبی دیاریکراو ناکەیت.؟ ئەمە چۆن دەبینیت و ئایا کێشە نییە شاعیرێک سەر بە قوتابخانەیەکی ئەدەبی نەبێت یان لە روانگەی تۆوە پێناسەی شیعر چییە و چۆن دەتوانیت پاشگەردانی شیعر نووسین؟.

ستیڤان شەمزینی: پرسیارێکی جیددییە، هەڵبەتە خۆم بە مەلەکی ئازاد دەبینم، ناچمە ناو قەفەزی هیچ رێڕەوێکی ئەدەبی دیاریکراوەوە، ئەمەش هاوواتای ئەوە نییە سوودوەرگرتن لە کەلەپووری رۆشنبیریی و قوتابخانە ئەدەبییەکان بەهەند وەرناگرم. هەرچەند زیاتر سەرسامم بە رۆمانسیزمی نوێ، بەڵام هەوڵمداوە بە شێوازی خۆم شیعر بنووسم، ئاخر شیعر مامەڵەیە لەگەڵ هەست و خەیاڵ، تۆ ناتوانیت ئەم هەست و خەیاڵە بخەیتە چوارچێوەی جیهانبینی قوتابخانەیەکی دیاریکراوەوە، خۆیشم نازانم شیعرەکانم لە چ خانەیەکدا پۆلێن دەکرێن، تەنیا ئەوە

دەزانم هەستی خۆم دەنووسمەوە، ئەو بورکانەی لە خەیاڵمەدا دەتەقێتەوە لە بەتەی شیعردا دەیاننووسمەوە. بانگەشەی ئەوە ناکەم کێش و مۆسیقا و فۆرمی شیعرییم بە گرنگ نییە، بەڵام لەسەر ستایلی هیچ کەس و قوتابخانەیەک شیعر نانووسم، کەسێکی بەرەڵام لە شیعردا، ئاوهاش ئازادترم وەک لەوەی خۆم لەناو بازنەی قوتابخانەیەکی دیاریکراودا گەمارۆ بدەم.

لێرەدا دەمەوێت ئەوە بڵێم شیعر پێناسە ناکرێت، تەنێ ئەوەندەیە شیعر جۆرێکە لە گەڕانەوە بۆ منداڵی، واتە گەڕانەوەیە بۆ ناو بەرائەت و جیهانی ساکاری منداڵی، لەم سەنگەوە هەندێک لە توێژەرانی سۆسیۆلۆجی پێیانوایە کۆمەڵگەی شیعریی کۆمەڵگەیەکی منداڵە. لە شیعر مێژووی نییە، ڕەنگە هەندەی هەموو تەمەنی مرۆڤ بە تەمەن بێت، بەڵام زمانەکە لەگەڵ ئاوابوونی فیوداڵیزم، کاریگەریی خۆی لە دەستدا، لە بری ئەوە "ڕۆمان" وەک ژانرێکی زەمەنی مودێرنەتە جێگەی گرتەوە، بە مانایەکی تر شیعر بەرهەمی گوندە و "ڕۆمان"یش بەرهەمی شار. هەر لەم ڕوانگەوە ڕووداوی ناو ڕۆمانەکان ئەگەر لە گوندێکیشدا ڕووبدەن نکۆڵی لەوە ناکرێت ڕۆمان کوڕی منداڵدانی شارە. ئەگەر دوور نەکەوینەوە لە کرۆکی بابەت، کورد کۆمەڵگەیەکی منداڵە "بەپێی پێناسەی کۆمەڵناسی" چونکە زمانی باڵادەست تیایدا شیعر بووە، بەیەکا هیچ کار و فرمانەکی بە ئامادەیی شیعر نەچووە بەڕێوە "نموونەی شیعرە کێش و سەروادارەکانی کاتی جووتکردن و تۆوکردن و دروێنە و شەتڵەدان و قۆغەی و هتد..". لەبەرئەمەش زۆرێک لەو ڕۆمان و وتارانەی بە زمانی شیعریی دەنووسرێن تا نووکەش پڕ خوێنەرترینن، چونکە تێگەیشتن لە زمانی ئەکادیمی و زانستی بۆ خوێنەری کورد گەلێ ئەستەمە.

لەگەڵ ئەوەی خەریکە ئەستێرەی بەختی شیعر ئاوا دەبێت، کۆمەڵێک شیعرنووس گۆڕەپانی شیعری کوردییان مۆنۆپۆل کردووە بە ڕۆژی ڕووناک شیعر ئەتک دەکەن. یەکێک بە ناوی ئیرۆسییەتەوە شیعر لە ئیستاتیکا دادەڕنێت و دەیکاتە بابەتی سەرجێیی. یەکێکی دی بە ناوی زمانی ساکارەوە شیعر دادەڕنێ لە هەموو فەنتازیا و تەکنیکێکی هونەریی. هەر یەکەو بە جۆرێک خەریکی ئەتککردنی شیعری کوردییە، ئەمە سەرەتای شیعریمان لە خانی و مەلای جەزیری و باباتاهیرەوە تا دەگاتە حاجی قادر و مەحوی و مەولەوی و نالی و سالم و حەمدی، پۆیەتی لە داهێنان و شۆکی بیرکردنەوە و گەمەی زمانەوانی و فەنتازیا و ئافراندن، کەچی دوای چەندین سەدە لە ڕەگەی فەیسبووکەوە چەند ئەرزوحاڵچییەک سەرقاڵی ریسواکردنی شیعری کوردین. ئەمە تاوانەکە وەک تاوانی تاڵانکردنی شوێنەوارە مێژووییەکان، وەک تاڵانکردنی سەروەتە سروشتییەکانی وڵات، وەک

گەندەڵی و بە هەدەردانی سامانی گشتیی. زانیمان لە مێژوودا سیاسییەکان کاریان تەنیا بازرگانی بووە بە خوێن و هەستی مرۆڤەوە، ئەدی هەموو ئەو شیعرنووسانە هەمان کار ناکەن؟. بۆیە پەندێکی فەڕەنسیتان بیر دێنمەوە کە دەڵێ (ئەوانەی کاری بەد جوان دەکەن باشترن لەوانەی کاری جوان بەد دەکەن). هۆشمەند ئەوەیە لەم پەندە تێبگات.

لیزا: شیعرەکانت دوو ئاڕاستەی سەرەکییان هەیە، یەکەم عەشق و دووەم ڕەشبینی و مردن. چۆن دەتوانیت ئەم دوو پێدراوە پێچەوانەیە لە یەک کاتدا لە بەتەی شیعردا تەوزیف بکەیت؟.

ستیڤان شەمزینی: بهێنە بەرچاوت هەڕەتی لاوێتی من، یان دەسپێکی عەشقەکەم کەوتەتە زەمەنێکەوە، کە ناوم ناوە زەمەنی "تێکشکان و کوژانەوە"! واتا ئەو قۆناغەی دوای راپەڕینی ساڵی ۱۹۹۱، کە هیچ شتێک بەهای نەما لە شەڕی ناوخۆدا، هیچ گۆرانییەکی دڵخۆشکەر نەما بۆ وتن، هیچ ئاوازێکی رووناک نەما بۆ ژەنین، ئەوە ڕۆژە سەرباری جەنگ و گەمارۆی ئابووری و رووخانی تەلاری خەونی نەتەوەیەک، زەمینە و ژینگە کۆمەڵایەتییەکەش مرۆڤی توشی هەناسەسواریی و نامۆیی دەکرد، ئێمە ئەو نەوەیە بووین لەو هەلومەرجەدا مەحکوم کراین بە ڕەشبینی، ئاخر ڕەشبینی ئارەزوویەک نەبوو هەوڵی بۆ بدەین، بەڵکو مەتەکەیەک بوو بەرۆکی دەگرتین، ئێمە لەو زەمانەدا گەنجیمان دەگوزەراند هەموو ئاسۆکان تاریک ببوون، لە ئەم هە[illegible] دراماتیکییەی تراژیدیای کورد تاکو ئێستاش درێژەی هەیە، بەڵام بارە قورسەکەی لەسەر شانی ئەو نەوەیەی ئێمە بوو، نابێت ئەو سیاقە مێژووییە نادیدە بگریت نەوەیەکی سیخناخ کرد بە ڕەشبینی و نیهەلیزم، بە نەوەی ئێمە کە ژیان هەموو ڕەنگە پەلکەزێڕینییەکانی خۆی حەشار دەدا، نائومێدیی ڕەوایی هەبوو!!، بەڵکو بۆ هەندێکی وەک ئێمە کە ئەوسا خوێنەری جیددی بووین و بیرمان لە دنیای خۆمان دەکردەوە کارەساتەکە دوو هێندە گەورەتر بوو.
لەوە بەولاوە وەک نزار قەبانی لە دێڕە شیعرێکیدا دەڵێت "لە زەمەنێکدا بە دوای عەشقدا وێڵ بووین، کە نازانێت عەشق چییە". لەو زەمەنەی تەنیا بۆنی بارووتی لێدەهات و دیمەنی هاتنەوەی تەرمی شەڕکەرەکانی جەنگی نێوخۆیی وەک تەمێک ئاسۆی ڕوونی گرتبوو، هاوزەمان لەو ژینگە داخراو و تۆقێنەرە کۆمەڵایەتییەدا عەشق و عاشقبوون بۆ خۆی شۆڕشێک بوو، شکاندنی سنوورە تابۆکراوەکانی کۆمەڵگە بوو، وەنەبێت لە کاتی شکاندنی ئەو سنوورانە کۆمەڵگە تەنها فڕێی بدایتبایە دەرەوەی خۆی، بەڵکو لە ڕووی فیزیکیشەوە

دەیسڕیتەوە. گەنجێکی وەک منیش هەم رەشبین هەم عاشق، ئاخۆ دەبێت شیعرەکانی چۆن دەربچن؟. هەوڵم دەدا دوالیزمی رەشبینی و عەشق پێکەوە بخەمە ناو رستە شیعرییەکانمەوە، لە کۆتاییدا رەشبینی و عەشق بوونە بەشێکی گرنگی سایکۆلۆژیام، ئەمە هەر وەک بۆ زۆرێک لەو نەوەیەی من هەمان شتە.

لێ لە شانزە ساڵییەوە رووم لە بیرۆکەی کۆمۆنیزم کرد، “هەرچەند تا ئێستاش چەپم، بەڵام بە دیدێکی جیاتر لە روانگەی چەند ساڵی پێشووترم”. کۆمۆنیزمیش بۆ خۆی بەشێکە لە فەلسەفەی گەشبینی، بەو پێیەی هەمیشە هیوادارت دەکات بە سۆسیالیزم و گۆڕانی ریشەیی دنیا، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا ئێمە هێشتا لە ژێر کاریگەریی ژینگەیی ئاینی و سۆفیستی ک□م□گ□ی کوردیی دەربازمان ن□بوو، جۆرێک لە خۆشەویستیمان بۆ مەرگ هەبوو، بێ ئاگا کەوتبووینە ژێر ئەو دیدە “هیگل”ییەی پێیوایە “مەرگ خودی عەشقە، عەشقی رەها و پوخت لە مەرگدا خۆی ئاشکرا دەکات”. هەموو دەمانویست “کلایست”ئاسا لەسەر گۆڕی خۆشەویستەکەمان یان بە یادی عەشقێکی ناکامەوە خۆمان بکوژین، تاکو بیسەلمێنین مەرگ خودی عەشقە. لەبەرئەوە ئێمە بێ ئەوەی بە خۆمان بزانین ببووینە عارفی تەریقەتی مەولانای رۆمی و شاگردی مۆسۆلینی و بێئاگایانە دەمانووت “بژی مەرگ”، بەڵام هەنووکە دوای ئەو هەموو ساڵە وەک دێڕە شیعرەکەی “ژان ژینێ” لە زیندانەوە “داوای ئاشتی لە مردن دەکەم”.

لیزا: لە زۆرێک لە کتێبە سیاسییەکانتدا یەک هێڵی روون بەدی دەکرێت، ئەویش دوانە بە زمانی رەخنەیی لە ئەدای سیاسیی و حکومداریی؟ پێتوایە ئەزموونی حکومداریی لە کوردستان هەمیشە شایانی رەخنەگرتنە؟.

ستیڤان شەمزینی: لە راستیدا وەزیفەی هەر تاکێکی بیرکەرەوە بریتییە لە رەخنە، بەو پێیەی رەخنە خۆی میتۆدێکە دژی داخران و چەقبەستن، لەگەڵیدا سترۆکتۆری هەر بیناکردنەوەیەکی نوێشە. جیا لەوەش بە دەربڕینی ئەدۆنیس “رەخنە دژ و پێچەوانەی میتۆدی داخراوە”. ئیشی رەخنە ئەوەیە پرسیار ج□بح□□□ت نەک وەڵام، رەخنە هەوڵێکی مەعریفی و زانستییە بۆ ئاشکراکردنی دیوی حەشاردراوی هەر شتێک، بۆیە هەمیشە پشت بە زانست دەبەستێت، هەر رەخنەیەک لەسەر زانست رۆ نەنرابێت بێ سێ و دوو ناچێتە چێوەی رەخنەوە، ئیدی رەنگە بەشێک بێت لە داشۆرین یان نابووتکردن. تۆ دیقەت بدە رەخنەکانی نیتچە لەسەر زانستی رەچەڵەکناسی “جینۆلۆجیا” تەبەنیکراون یان رەخنەکانی مارکس بنەمایەکی زانستیی ماددیی و دیالێکتیکیان هەیە،

هەروەک ئەوەی ئەڵتۆسەر، مارکس بە دۆزەرەوەی مێژوو پێناسە دەکات. لەم سەنگەوە دەتوانم بڵێم رەخنەی زانستی و سیاسیی پێویستییەکی گرنگە لە پرۆسەی سیاسیی و دەوڵەتداریدا، بە رەخنە ماشێنی دەوڵەت و ئیدارە بەرەو ستەمکاریی و نادادپەروەریی گەورە دەڕوات.
رەخنەکانی من لەو چوارچێوەیەدان بۆ تەواوکردنی پرۆسەی حکومداریی لە کوردستان، هیچ کات وەک نەیارێک بۆ شکاندنی شکۆی کوردبوون رەخنەکانم ئاڕاستە نەکردووە، بەڵکو دروست بە پێچەوانەوە کاری من ئەوە بووە حکومدارییەکی دیموکراتیک و مودێرن لە کوردستان بێتە ئارا و پەیڕەو بکرێت، شکۆی هاووڵاتیانی کوردستان بەرز رابگرێت، بەمەش شکۆی حکومدارییەکە خۆیشی بەرز رادەگیرێت. بۆ رەخنەی سیاسیی پێویستم بە زمان و میتۆدێکی سیاسیی رەخنەگرانە هەبووە، هەروەک "میلان کۆندێرا" لە "کافکالۆژیی"دا باس لەوە دەکات هەڵسەنگاندنی دەروونشیکاریی یان فەلسەفییانە و مارکسییانە بۆ بەرهەمە ئەدەبییەکانی "فرانتس کافکا" سەرلەبەر هەوڵگەلێکی شکستخواردوون، بەو پێیەی دەبێت ئەدەبیات بە ئەدەبیات هەڵبسەنگێنرێت. ئاوهاش من پێموایە هەڵسەنگاندنی سیاسیی پێویستە بە میتۆدی سیاسیی پراکتیزە بکرێت، ئەگەرنا کارەکە دەبێتە خولانەوەی ناو بازنە.

لیزا: لە کتێبی "گووتاری پۆپۆلیستی و خەونی بچووکی رۆشنبیرانی کورد"دا، رەخنەی توند لە خودی رۆشنبیری کورد دەگریت. پێتوایە کەموکوڕیی رۆشنبیران چییە؟ پێتوایە رۆڵی رۆشنبیر چییە لە کۆمەڵگەدا؟.

ستیڤان شەمزینی: خۆی لە کتێبەکەدا بە روونی رەخنەکانی خۆمم ئاڕاستەی ئەو تایپە لە رۆشنبیری کورد کردووە توانیوویانە کاریگەریی جێبهێڵن، ئارکەلۆژیستانە بە دوای لەنگیی و ناتەواوییەکانی تەفکرینی ئەو تەرزە رووناکبیرە کوردەدا رۆشتووم کە ناخوازن لە رێگەی تێزەکانیانەوە مرۆڤ فێری بیرکردنەوە بکەن، بەڵکو دەیانخەنە دۆخێکی دەروێشانە تاکو ببنە کۆیلەی چەمکەکانیان، بۆ من ئەم جۆرە لە رووناکبیری کورد وەک لە کتێبەکەشدا بە عەوامگەر ناوزەدم کردوون، جێگەی رەخنە و تێبینی زۆر بوون، ئەو جیهانە ئیشکالاوییانەی ئەوانەم داوەتە بەر نووکی رمی رەخنە تیژەکانم، لەوەدا رەچاوی قسەکەی "مارکس"م کردووە کە دەڵێت "دەبێت رەخنە بێ بەزەییانە بێت". هەر چەند لە نووسینی باسەکانی ئەو کتێبەدا بە قووڵی کەوتوومەتە ژێر کاریگەریی روانگەکانی "د.عەلی حەرب" بەڵام لەوەدا خۆم جیا کردۆتەوە، کە ئەو پێیوایە "رۆشنبیرانی عەرەب پشکدارییان لە دروستکردنی رای گشتیی و

هۆشیاریی کەمایەتی نەکردووە"، لەو سەنگەیەی پێموایە ڕۆشنبیری کورد کاریگەریی هەبووە لەسەر ڕای گشتیی. کەواتە ڕەخنەکانی من لە کوێدان؟ ڕەخنەکانم لەوەدا چڕ دەبنەوە ئەم تایپە ڕۆشنبیرە کارتێکردنی نەگەتیڤیان هەبووە لەسەر هۆشیاریی کەمایەتی و ڕای گشتیی، بەو هەیەی ویستوویانە جەماوەر لە مێگەلبوون بە سیاسییەکانەوە بکەنە مێگەلێک بە چەمکە سواوەکانیان.
لەوەدا بە ڕوونی هێمام بە گروپی "ڕەهەند" کردووە، بە پێچەوانەی بەچوونی "لەتیف هەڵمەت" لەسەر بزووتنەوەی ئەدەبیی "ڕوانگە" کە وتی "ڕوانگە هێلکەیەکی پیس بوو هیچی هەڵنەهێنا"!، من پێموانییە "ڕەهەند" هێلکەیەکی پیس بووبێت، چونکە ڕەشبینی و پووچگەرایی بەرهەم هێنا، نەوەیەکی داڕووخاوی هیپیستی هەڵهێنا، نیهیلیزم و بێ ئینتمایی هەڵهێنا، ڕۆشنبیریی کوردیی کردە مەزادخانەی فیکر، هەر لەو مەزادخانەیەدا هەر ڕێژەی تەز و ئەنتی تەزێکی سواوی تێدا هەراج دەکرێت. بەشێوەیەکی گشتیی ڕووناکبیرانی کورد، هێشتا کۆمەڵێ فەقێیەکی وشکهەڵاتووی چەمک و باوەڕە دۆگمەکانی خۆیانن، نەیانتوانیوە دەسەڵاتی ڕەمزیی خۆیان بە ژیاندنەوە و بیناکردنەوەی ژیان وەگەڕ بخەن، ئەوان هەمیشە وێرانکارن، دەڕوخێنن و دەستیان خاڵییە لە ئەڵتەرناتیڤ، دەرگاکان دادەخەن بێ ئەوەی پەنجەرەیەکیش بکەنەوە بۆ هەناسەدان، ئەوان نوێنەری مەرگدۆستین نەک ژیانویستیی، وەک گلگامێش بە نائومێدییەوە لە خۆیان دەڕوانن و دەڵێن "ئای مەرگ بینەقاقای گرتووین".

لیزا: خۆت وەک ڕۆشنبیرێکی چەپ پێناسە دەکەیت. پێتوانییە چەپ ئیتر لە پەراوێزی ڕووداوەکاندایە، یان پێتوانییە بە ڕووخانی دیواری بەرلین خۆی چەپەکانیش داڕوخا؟.

ستیڤان شەمزینی: قسەکردن لەسەر کۆتایی هاتنی ڕۆڵی چەپ وەک قسەکردنە لەسەر کۆتایهاتنی ئەکسژین لە گەردووندا!! چەپ ئەو ئەکسژینەیە هەموو کۆمەڵگەکان وەک هێزیکی ڕەخنەگرانە نەک پێویستیان پێیەتی بەڵکو مومکین نییە بێ ئەو بتوانن بەردەوام بن. من وا بڕوا دەکەم هێشتاش چراکە خامۆش نەبووە، پەندێکی چینی هەیە دەڵێت "باشترین کار ئەوەیە مۆمێک داگیرسێنیت، نەک بانگەشەی تاریکی بکەیت". ئەم پەندە زادەی ئەو عەیامە کۆنەیە، مرۆڤ ئاشقی ڕووناکی بوو، بە تیشکی خۆری دەڕوانی. لە زەمەنێکدا پارە فەرمانڕەوا و سەرمایەداریی کولتووری مرۆڤایەتییە، جیهان کەوتۆتە دەست شەمشەمە کوێرەکان. پەندەکەش بەم جۆرە هەڵگێڕدراوەتەوە: چراکان خامۆش بکەن، نەکا شەمشەمەکوێرەی سەرمایەداریی بە شەوارە

بکەوێت. جیهان لە سایەی بێ ویژدانی کاپیتالیزم و کۆمپانیا مۆنۆپۆلەکان و بازاڕی ئازاددا، غەرقی تاریکی و تراژیدیایە. ئەوەی لەم شەوەزەنگەدا چراکەی بەدەستەوەیە خودی پیرە پیاوە بیر رووناکەکەی سەدەی نۆزدەیە "کارل مارکس".

لە راستیدا وەک لە وتاری "یۆتۆپیای مەرگی مارکس و رووخانی وۆڵ ستریت"یشدا ئاماژەم بۆ کردووە ئامادەگیی چەپ و خودی مارکس لە جیهانی نوێی تاک جەمس□ر□ییدا ئامادەگییەکی سەرەکییە نەک کۆمبارسانە، لەوێدا وتوومە هێشتا جیهان پێویستی بە بیری رەخنەگرانەی مارکس هەیە, ئاخر کاتێک مارکس هات، نەک هەر ئەدگاری فەلسەفەی گۆڕی، بەڵکو کودەتای بەسەر تێرمی بیرکردنەوە و پرسیارە وجودییەکانیشدا کرد، بایەخی مارکس و چەپ زۆر لەوە زیاترە کورت بکرێتەوە بۆ ناو پەیڕەو و پرۆگرامی حزبێکی سیاسیی، چونکە چەپ و مارکس گومان لەم جیهانە دەکەن و ئەڵتەرناتیقی رۆشنیشیان پێیە بۆ چێکردنی دنیایەکی تازە. پێموایە تا ئێستاش مارکس زیندووترین فەیلەسووفی جیهانە، ئەوەی لە دیواری بەرلیندا رووخا بەڵشەفیزم بوو، ئەوەی مرد لێنینیزم بوو، ئەوانەی پێیانوایە هەرەسی سۆڤێت هەرەسی مارکس و چەپە دەبێت جارێکی تر بە ئاستی هۆشیاریی خۆیاندا بچنەوە. داستانی مارکس و چەپ لە رووخانی دیواری بەرلیندا تەواو نەبوو، بەڵکو دوای داڕووخانی وۆڵ ستریت دەست پێدەکات.

وا بیر دەکەمەوە کۆمۆنیزم رژێمێکی سیاسیی نییە، دەسەڵات و دامەزراوە دەوڵەتییەکان نییە، چوون خودی کۆمۆنیزم پ□قاژۆیەکە لە دەرەوەی دەوڵەت، لە ستروکتۆرە کۆمۆنیزم قۆناغێکە لە پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و ئابووری و ژیاریی مر□قایەتی، هەروەک چۆن کۆیلەداریی و فیودالیزم و کاپیتالیزم سێ قۆناغی گەشەکردنی دوای کۆمۆنەی سەرەتایین، ئاواش کۆمۆنیزم زەمەنی ئەو یەکسانییەیە مر□قایەتی وەک قۆناغێکی پێگەیشتووتر پێی دەگات، بەو پێیەی لە کۆتاییدا ئامانجی مرۆڤ ژیانێکی باشتر و دنیایەکی جوانترە، چونکە ناتوانێت تا سەر بەرگەی ئەو هەڵاوردنە چینایەتی و نایەکسانییە بگرێت لە هەموو رەهەندەکانی ژیانەوە. رۆژێک دێت مرۆڤ ناچار بێت بیر لە ئەڵتەرناتیڤێکی ماقوڵ بکاتەوە و هەنگاو هەڵبگرێت بەرەو هەڵبژاردنی باشترین بژاردە، ئەو ئەڵتەرناتیڤەش بێگومان رۆحی کۆمۆنیزمە، یان رەنگە قەیرانە ریشەییەکانی رژێمی سەرمایە و نابەرابەرییەکانی ئەو سیست□م□ وەها لە خودی ئابووریناسانی سەرمایەداریی بکات بێ ئەوەی خۆیان بیانەوێت چارەسەر لە گەڕانەوە بۆ بیرۆکەی دێرینەکەی کارل مارکسدا بدۆزنەوە، ئەمە نە یۆتۆپیایە نە دۆگماتیزم و دیدی ئایدۆلۆگی رووت، بەڵکو ئەگەرێگە بۆ داهاتوو کە ئەگەرێکی زۆر بەهێزیشە.

لیزا: لە کتێبی "تەڕوانینی سێهەم"دا لە ٢٥٢ لاپەڕەدا باسی کێشە جڤاتییەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری دەکەیت. ئایا دەکرێت بە پوختی پانۆرامایەکی کێشە جڤاتییەکانی هەنووکە بخەیتە ڕوو؟.

ستیڤان شەمزینی: کێشە جڤاتییەکانی ئێمە وەک کورد کۆمەڵێک کێشەی فرە ڕەهەندن، هەمووشیان پێکەوە بەستراون، قووڵایی و ماکی مێژوویان هەیە، جیا لەمە کۆمەڵگەی ئێمە پێویستی بە سەرلەنوێ داڕشتنەوە هەیە، پێویستی بە کێشەی تازەتر هەیە لە هەموو کایە و سێکتەرە جۆر بەجۆرەکانی ژیاندا. بۆ ئەم کارەش ئێمە پێویستمان بە گۆڕینی سیستمی پەروەردەیی هەیە، بەو پێیەی میتۆدی پەروەردەیی ئێمە چ لەناو خێزان، چ لە قوتابخانەکاندا، میتۆدێکە لەسەر ڕیشە و کولتووری ئاینیی و خێڵەگەرایی بینا کراوە، ئەمەش وای کردووە کۆمەڵگەیەکی دەستەمۆ بەرهەم بهێنێت نەک تاکی ئەکتیڤ و هۆشیار، هەر لەناو ئەو ڕەگوریشانەی پەروەردەییەدا گرێی خۆ بە کەمزانین و خۆ بە بچووک زانین هەیە، بەو پێیەی مرۆڤگەلێکی بەرهەمهێناوە بە چاوی گومان و هەستێکی نزمەوە لە خۆی و مێژووی خۆی دەڕوانێت، یەکێک لەو کێشە هەرە سەرەکییانەی وایکردووە کورد لە مێژوودا نەبێتە خاوەنی دەوڵەت، فاکتەرەکەی هەر ئەم گرێ دەروونییەوە بووە، تەنانەت تە سەیر بکە لە پرۆسەی ریفراندۆمدا زۆربەی ئەوانەشی دەنگی "بەڵێ"یان دا، دواتر توشی گرێی ئۆدیب بوون، بەو پێیەی فەرمانڕەوایی داگیرکەران بە دەسەڵاتدارێتی باوکە فرۆیدییەکە تێدەگەن.
ئەوەی لەو کتێبەدا، بە درێژایی بیست هەڤپەیڤین، ویستوومە بە دیدێکی ڕەخنەگرانە بیڵێم، ئەوەیە: سیاسەت و فەرمانڕەوایی و ئۆپۆزیسیۆن و پەیوەندیی کۆمەڵایەتی و عەشق و خۆشەویستی و هاوسەرگیریی و ڕوانینمان بۆ کۆی دیاردەکانی مودێرنێتە، سەرلەبەر پێچەوانەوەیە، ڕاستکردنەوەی ئەمەش تەنیا لە ڕێگەی دەستکارییکردن و گۆڕینی میتۆدی پەروەردەییەوە زامن دەکرێت. بۆیە دەکرێت قسەکانم وەها پوخت بکەمەوە و بڵێم هەموو کایە جۆراوجۆرەکانی ژیانی جڤاتیی ئێمە پێویستیان بە دووبارە فۆرمەلەکردنەوە هەیە، لەم نێوەندەشدا ڕۆڵی ڕۆشنبیر ڕۆڵێکی کارا و ئێجگار گرنگە، لەو سۆنگەیەی رووناکبیر زانستی گۆڕین و سەرلەنوێ داڕشتنەوەی دنیا بەشێوەیەکی جیاوازتر لەوەی پێشتر بەرهەم دەهێنێت.

لیزا: یاخیبوون و پەشیمانبوونەوە دوو خەسڵەتی سەرەکی ژیانی خۆت و هەندێ جاریش نووسینەکانتن! دەکرێت بزانین بۆچی؟

ستیڤان شەمزینی: با لە پەشیمانبوونەوە دەست پێبکەین، تەنزێکی

سەرەکیی هەیە لە زانستدا بریتییە لە تەنزی بەدرۆخستنەوە یان پەشیمانبوونەوە. زاناکان ئەمڕۆ شتێک لە بارەی بەکتریایەکەوە دەڵێن، سبەی پێشکەوتنی زیاتری زانست ئەو زانیارییە ئاوەژوو دەکاتەوە، ئەمەش پێی دەوترێت بەدرۆ خستنەوە یان پەشیمانبوونەوە لە زانیارییەکانی دوێنێ. هەموو پەشیمانییەکی فیکریی بەرەو پێشەوەچوونی تاک دەگەیەنێت، مەرجیش نییە ئەو پێشکەوتنە ئەرێنی بێت. پەشیمانبوونەوە خەسڵەتێکی ئەو مرۆڤە بزێز و داهێنەرانەیە، لە قۆناغێکدا و لەسەر یەک شێوە روانین چەق نابەستن، ئەوەی ئەوروپای پێشخست هەموو ئەو گومان و پەشیمانبوونەوانە بوو لە زانستەوە تاکو فەلسەفە روویان دا و روودەدەن، دیاردەی پەشیمانبوونەوە فینۆمینێکە رەوڕەوەی مرۆڤایەتی بەرەو پێشەوە دەچەرخێنێت، قاڵب و چوارچێوە کۆنکرێتییەکان تێکدەشکێنێت، ئەمە پێویستە جارێکی تر بە تەفکرینی خۆماندا بچینەوە لە هەمبەر چەمکی پەشیمانبوونەوە. هەر لە نێو پەشیمانبووەشدا رێگەی یاخیبوون دەدۆزینەوە، بەو پێیەی یاخیبوون هەمیشە تێپەڕاندنی سنوورە مینڕێژکراو و قەدەغەکراوەکانە، گرنگترین فۆرمی یاخیبوونیش بەزاندنی هێڵی سووری فیکری باو و رۆشنبیریی زاڵە، لەگەڵ ئەمەشدا لە کۆمەڵگەی ئێمە دیسانەوە میتۆدێکی پێچەوانە پەیڕەو دەکات لە روانین بۆ یاخیبوون و یاخیگەریی لە سۆنگەی ئەوەی خولانەوە لە چوارچێوەی دنیابینی کۆن “بە ماکیاژێکی نوێوە” مانای یاخیبوونی بەدەستەوە داوە، بۆ نموونە لە سیاسەتدا ئەوانەی ٥٤ ساڵە بەناوی باڵی مودێرنی بزووتنەوەی کوردییەوە یەک ئاوازی دێرین دەژەنن و لە ساڵی ١٩٦٤ەوە و نەیانتوانیوە یەک دێڕ ئیزافە بکەنە سەر گووتاری سیاسیی خۆیان، هەمیشە وەک دەستەی یاخیگەر شوناس کراون.

جگە لەمەش دەمەوێت بڵێم هەموو یاخیبوونێک پۆزەتیف نییە و مامانی جیهانێکی جوانتر نییە. ئەمە بەدەر لەوەی لە دۆخی کوردییدا یاخیبوون چەمکێکی ساختەیە، ئاخر تۆ بڕوانە هەموو مێژوومان لە یەک دەچێت، هەموومان لە بیرکردنەوە و رەفتاردا وەک یەکین، ئەگەر جار جار رۆشنبیرێکی یاخیگەر هەڵکەوتبێت، دواجار بووەتەوە بە بەشێک لە فەزای باو و رۆشنبیریی سائید، تەنانەت کۆمەڵگەی ئێمە لە روانین بۆ رۆشنبیر هێشتا توانای جیاکردنەوەی دوو شتیان نییە، یەکەم رۆشنبیر وەک مرۆڤ، دووەم رۆشنبیر وەک خاوەن مەعریفە. بۆیە تەنها رۆشنبیرە تەقلیدییەکان بە مانای گرامیشییەکەی رۆڵیان هەیە و ئەوانیش هەمان گووتاری باو بەرهەم دەهێننەوە، تۆ بڕوانە نیتچە کۆتاییەکانی تەمەنی لە شێتخانە بردە سەر کەسیش نکۆلی لە بلیمەتییەکەی ناکات کە پڕ بوو لە شێتی، ژان ژینێ دز بوو زۆربەی بەرهەمە شانۆییەکانی لە زینداندا نوسیوون کە بەهۆی دزییەوە رۆی

کەوتبووە حەپسخانە، کەچی لە ریزی شانۆنامەنووسە جیهانییەکان هەژمار دەکرێ. پاپلۆ نیرۆدا وەزیری گەندەڵترین دەوڵەت بوو! کەس نییە شیعرێکی ئەوی خوێندبێتەوە سەرسام نەبێت پێی. هایدگەر فەیلەسووفێکی نازی بوو ئێستاش خودی خۆی و تێزە فەلسەفییەکانی هەوێنی وانەی فەلسەفەن لە سەرتاسەری جیهاندا. میشێل فوکۆ هاوڕەگەزباز بوو کەچی هێشتا سەرنجڕاکێشترین فەیلەسووفە. جان جاک رۆسۆ باس لەوە دەکات بە منداڵی دەستدرێژیی سێکسی کراوەتە سەر کەچی فیکری ئەو هەوێنی ئەو پەیمانە کۆمەڵایەتییەیە هەنووکە ئەوروپا تێزێکی لێ پیادە کردووە! ئەرێ تۆ بڵێی ئەمانە کوێی کۆمەڵگەی کوردیی بوونایە چی نەفرەتێکیان بەسەردا بباریبایە؟!.

- ئەم چاوپێکەوتنە لە مانگی نیسانی ساڵی ٢٠١٨دا ئەنجام دراوە و لە مانگی مایۆی ٢٠١٨دا لە رۆژنامەی “رووداو” بڵاوکراوەتەوە، هاوکات لە ماڵپەڕی رووداو نێت دووبارە بڵاوکراوەتەوە.